

મુસ્લિમ શાસકની ખૂબીઓ

ઈસ્લામી સંસ્કૃતિએ મોટા-મોટા શાસકો પેદા કર્યા છે અને સૌથી મહાન શાસક અને નેતા આપણા નભી હજરત મુહમ્મદ મુસ્તફા ﷺ છે, જેઓ આપણા માટે દરેક વસ્તુમાં અનુકરણીય આદર્શ છે. અલ્લાહ ત્રાલાનો ઈરશાદ છે :

﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُشْوَىٰ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكْرُ اللَّهِ كَثِيرًا ﴾
الْأَحْزَاب: ٢١

અનુવાદ : “વાસ્તવમાં તમારા લોકો માટે અલ્લાહના રસૂલ ﷺ માં એક સર્વોત્તમ નમૂનો હતો, દરેક એ વ્યક્તિ માટે જે અલ્લાહ અને આધિકરણના દિવસનો ઉમેદવાર હોય અને પુષ્ટ પ્રમાણમાં અલ્લાહને યાદ કરે.” (સૂર: અહ્માબ, આ. ૨૧)

અને, દુનિયાએ લગાતાર એવા મુસલમાન શાસકોની કેટલીય પેઢીઓને જોઈ છે, જેમણે અલ્લાહના રસૂલ ﷺ ના આદેશોનું પાલન કર્યું અને આપ ﷺ ની મુખ્યારક સુશ્રત (શુભ રીતિ) મુજબ જેમનો ઉછેર થયો, જેનું દુનિયામાં કોઈ બીજું ઉદાહરણ નથી મળતું. આવું શા માટે ન થાય, જ્યારે કે તેમણે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ના આ કથનને સારી રીતે અપનાવ્યું હોય !

«كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالمرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتٍ زَوْجَهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» قَالَ: - وَحَسِبْتُ أَنْ قَدْ قَالَ - «وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ»

અર્થાત્, તમારામાંથી દરેક વ્યક્તિ દેખભાળ કરનાર (Caretaker) છે અને દરેક વ્યક્તિથી તેના લોકો વિશે પૂછપરછ થશે, શાસક દેખભાળ રાખનાર છે અને તેનાથી તેની પ્રજા વિશે પૂછપરછ થશે, વ્યક્તિ પોતાની પત્ની-બાળકોની દેખભાળ રાખનાર છે અને તેનાથી તેના લોકો વિશે પૂછપરછ થશે, સ્ત્રી પોતાના પતિના ઘરમાં દેખભાળ રાખનાર છે અને તેનાથી તેના વિશે પૂછપરછ થશે, નોકર અને સેવક પોતાના માલિકના માલની દેખભાળ રાખનાર છે અને તેનાથી તેના વિશે પૂછવામાં આવશે. (બુખારી, મુસ્લિમ)

મુસ્લિમ શાસકોની સામે એ વાત સ્પષ્ટ હતી કે શાસકની જવાબદારી ખૂબ જ મહત્વની અને ખૂબ પ્રતિષ્ઠિત છે, કેમ કે તેનો સંબંધ દીન (ધર્મ) અને દુનિયાની બાબતોથી છે. તેથી તેને યોગ્ય અને પાત્ર એ જ હશે, જેનામાં એ ખૂબીઓ હોય, જે તેને એ લાયક બનાવી દે કે તે સારી રીતે આ જવાબદારી અદા કરી શકે. આ ખૂબીઓમાંથી કેટલીક ખૂબીઓ આ પ્રમાણે છે : -

(૧) તેને એ વાતનો વિશ્વાસ હોય કે સત્તા અને શાસન એક જવાબદારી છે, ન કે બહુમાનની કોઈ વસ્તુ. લોકોએ તેને ચૂંટ્યો છે અને તેની યોગ્યતાના કારણે તેને સત્તાની લગામ સુપ્રત કરી છે, સંભળવા અને આજ્ઞાપાલન કરવા માટે તેની બૈત કરી છે, દીની બાબતોની રક્ષા કરવા અને જીવનના મામલાઓને સુદૃઢ કરવા માટે તેને પોતાનો નાયબ બનાવ્યો છે. લોકોનો હક્ક છે કે તેઓ તેનું નિરીક્ષણ કરે, તેનો હિસાબ-કિતાબ કરે અને જો તે સાચા માર્ગથી ભટકી જાય તો તેને પદબ્રષ્ટ કરે. મુસ્લિમ શાસકે જાણી લેવું જોઈએ કે શાસન એક અમાનત છે અને સાચી પદ્ધતિથી અદા ન કરવાના સ્વરૂપમાં કયામતના દિવસે તે પસ્તાવો અને પરેશાની બની શકે છે, જેમ કે હિસ્સમાં છે :

«عَنْ أَبِي دَرَّ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي؟ قَالَ: فَصَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبِي، ثُمَّ قَالَ: «يَا أَبَا ذَرٍ، إِنَّكَ ضَعِيفٌ، وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ، وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خَرْبٌ وَنَدَامَةٌ، إِلَّا مَنْ أَخْذَهَا بِحَقِّهَا، وَأَدَى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا»

અર્થાત્, હજરત અબૂ ઝર رض ની રિવાયત છે કે મેં અરજ કરી કે હે રસૂલુલ્લાહ صل ! આપ મને સેવાની તક નથી આપતા. આપ صل એ પોતાનો મુખારક હાથ મારા ખભા પર માર્યો અને ફરમાવ્યું : હે અબૂ ઝર ! તું કમજોર છે અને આ અમાનત છે, (અર્થાત્ બંદાઓના હક્કો અને અલ્લાહ તુઅલાના હક્કો એમ બધા હક્કો શાસકે અદા કરવાના હોય છે) અને કયામતના દિવસે નાલેશી અને પસ્તાવા સિવાય કંઈ પ્રામ નહીં થાય, પરંતુ જે આનો હક્ક પૂરો કરે અને આ વિશે જે જવાબદારી હતી, તે પૂરી કરે. (મુસ્લિમ)

- (૨) તે ચાલાક અને હોશિયાર, સમજદાર અને દૂરંદેશ, દીનના આદેશો અને તેના સામાન્ય નીતિ-નિયમોનો જાણકાર હોય, તે હલાલ (વૈધ) અને હરામ (અવૈધ)માં બેદ કરી શકતો હોય. તે ઉમ્મતના હિતોનો સંરક્ષક અને તેનો નિરીક્ષક હોય. તેને દુનિયાના મામલાઓની પણ સારી જાણકારી હોવી જોઈએ, જેમ કે યુદ્ધ, ખરીદ-વેચાણ અને સંધિ-કરાર કરવા કે વચન આપવું વગેરે.
- (૩) તે સારા ગુણોથી આભુષિત હોય, જેમ કે અમાનતદારી અને સચ્ચાઈ, શુદ્ધ અને નિર્ભળ ચરિત્ર અને દાનશીલતા વગેરે, અને તે નાના અને મોટા એમ દરેક ગુનાઓથી દૂર રહેતો હોય.
- (૪) તે ઉમ્મતના એ મામલાઓમાં ‘શૂરા’ (પરામર્શ, સલાહ-મસ્લત) કરે, જેમાં કુર્અન અને સુન્નતથી કોઈ સ્પષ્ટ ‘નસ’ (ખોત) ન હોય, તે જ્ઞાનીઓ અને વિદ્વાનો તેમજ અનુભવી લોકોથી સલાહ-મસ્લત કરે અને તેમના જ્ઞાન, અનુભવો અને ઉત્તમ ઉપાયોથી ફાયદો ઉઠાવે.
- (૫) શાસક શારીરિક રીતે સ્વસ્થ હોય તેમજ તેની તમામ ઈન્જિયો તંડુરસ્ત હોય, અને એ દોષોથી પવિત્ર હોય, જે શાસનની જવાબદારી અદા કરવામાં અવરોધરૂપ હોય. તેને બહેરાશ, પાગલપણું અને

મુંગાપણ જેવી બીમારીઓથી મુક્ત હોય, જે તેના શાસન-કાર્યમાં અવરોધરૂપ બનતી હોય. તેના હાથ-પગ કપાયેલા ન હોય, કેમ કે આવી બીમારીઓના કારણે તે પોતાની જવાબદારીઓ સારી રીતે અદા કરી શકતો નથી.

આમ, આપણાને જ્ઞાનવા મળ્યું કે ઈસ્લામે રાજનીતિ અને શાસનને ખૂબ ઉચ્ચ સ્થાન આપ્યું છે, કેમ કે જીવનના મામલાઓના ઉકેલ માટે આ ખૂબ જ મહત્વ ધરાવે છે અને લાભપ્રદ છે.

